

TASVIRIY SAN'ATNING O'RTA TA'LIM MAKTABLARIDA O'QITILISHINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

Abdurashidova Zulfiyaxon Alisher qizi

Andijon ixtisoslashtirilgan san'at maktabi o'qituvchisi.

Annotatsiya: Ushbu maqolada tasviriy san'atning umumiy o'rta ta'lim maktablarida o'qitilishining o'ziga xos xususiyatlari va tasviriy san'at mashg'ulotlarida foydalaniladigan o'quv qurollari haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: Tasviriy san'at, musavvir, miniatura, qalam, rang, qog'oz, pensil, material.

KIRISH

Tasviriy san'atni hamma umumta'lim maktablarida o'qitilishining foydali ekanligi haqida buyuk chex pedagogi Ya.A.Komenskiyning uning "Buyuk didaktika" asarida fikr yuritiladi. Umumiy ta'lim tizimida rasm ishlashni takomillashtirishda fransuz olimi J.J.Russoning fikrlari diqqatga sazovordir. U o'zining "Emil ili vospitanie" nomli kitobida borliqni bilishda naturaga qarab rasm ishlashning ahamiyati katta ekanligini isbotlab bergan. Uning fikricha rasm chizishni ko'proq tabiat qo'ynida amalga oshirish samaralidir. Chunki, bolalar tabiat qo'ynida narsalarning haqiqiy rangi, perspektiv qisqarishlarini ko'rgazmali ravishda o'z ko'zlari bilan ko'radilar, uning qonunlarini ongli ravishda tushunib etadilar. Yevropa pedagoglari orasida rasm chizishni umumiy ta'lim maktablarida alohida o'quv predmeti sifatida o'qitilishi va uni takomillashtirishda I.V.Gyote (Germaniya), I.G.Pestalotsi, I.SHmid va P.Shmidt (Shvetsariya), A.Dyupyui va F. Dyupyular (Fransiya) katta hissa qo'shdilar. Rasm ishlashda natural metoddan ko'ra geometrik metodning afzalliklarini I.G.Pestalotsii, P.Shmidt va I.SHmid kabi pedagoglar yoqlab chiqdilar. Natijada maktablarda bolalarga rasm chizishni o'rgatishda ikkita qarama-qarshi natural va geometrik metodga asoslangan ikki oqim paydo bo'ldi. Naturaga asoslangan rasm chizishni ustunliklarini YA.A.Komenskiy, J.J.Russo, I.V.Gyotelar yoqlagan bo'lsalar, geometrik metodni ko'proq I.G.Pestalotsii, F. Dyupyui, P.Shmid va I.Shmidlar asoslashga harakat qilganlar. Teatrshunos va madaniyatshunos olim R.Rahmonov insonni ulug'lovchi, uning ma'naviyatini yuksaltiruvchi madaniyat va san'at, uning tarixi haqida shunday yozadi: «Temuriylar davrida O'rta Osiyoda maydonga kelgan buyuk sivilizatsiya, buyuk tarixiy shaxslarni faylasuf va donishmandlarni, shoir va san'atkorlarni, me'mor va sohibi hunarlarni yetishtirdikim, ular o'z navbatida jahon taraqqiyotini boyitishga hissa qo'shganlar». Bu davrda tasviriy san'at, miniatura va monumental rassomlikda ham ko'tarilish yuz bergan. Samarqandning Bog'i shamoldagi Sohibqiron qurdirgan saroy rasmlarini chizgan Pirsaid Ahmad tengi yo'q

musavvir bo'lgan. Shuningdek, Mirzo Ulug'bek zamonida ham ilm-fan, adabiyot, xattotlik, musavvirlik, musiqa va raqs san'ati taraqqiy etgan. Ajdodlarimizning doimo ana shunday go'zallikka intilib yashaganlari buning yorqin ifodasidir. Maktablarda an'anaviy turlari (davlatga qarashli bo'lgan) yildan yilga kamayib borayotgan hozirgi kunda ularning o'rniga yangi ko'rinishdagi maktabgacha ta'lim muassasalari tashkil etilmoqdaki, ularda olib borilayotgan faoliyat turlari an'anaviy muassasalarnikidan farq qilmaydi. Ya'ni ularning nomi o'zgarib ham, ularga qo'yiladigan talab bolalarni maktab ta'limiga jismonan, ruhan, aqlan tayyorlash ishlari avvalgidek qolmoqda. Rivojlangan xorij mamlakatlaridagi (Angliya) ta'lim mazmunini oladigan bo'lsak, bolalar maktab yoshi o'rtacha 5-6 yosh bo'lib, bolalar sinf xonalarida o'ynaydilar, shug'ullanadilar, ovqatlanadilar. Xonalarda rasm chizish, yelimplash va o'yinchoqlar yasash uchun turli ashyolar hisoblash, o'lchash uchun asbob-uskunalar va didaktik vositalar mavjud bo'ladi. Hamma mashg'ulotlarni bitta o'qituvchi olib boradi. Bolalarning ko'p vaqti ochiq havoda o'tadi. Bundan shunday xulosa qilish mumkinki, maktabgacha ta'lim muassasalarining nomi va shakli qanday bo'lishidan qat'iy nazar, 5-7 yoshdagi bolalarga ta'lim muassasalarini boshqarish bo'yicha davlatning vakolatli organlari tomonidan tasdiqlangan Davlat talablari yildan yilga fan-texnika jamiyat rivojlanishiga qarab takomillashishi va zamon talablaridan kelib chiqqan holda hamda kadrlarga bo'lgan ehtiyoj asosida o'zgarishi mumkin. Lekin maktabgacha katta yoshdagi bolalarning asosiy faoliyati o'yin bo'lib qoladi. O'yin zamirida olib boriladigan faoliyatlardan orqali esa bolalar ta'limning keyingi bosqichiga tayyorlanib boradilar. Maktabda o'quvchilarni mustaqil fikrlashga o'rgatib borish bilan bir qatorda ular ko'rgan kechirganlarini tasvirlash orqali qalam va ruchkadan foydalanish texnikasini, yozuv elementlarini egallab borishlari lozim. Bolaning maktablarda ta'lim-tarbiya turli maskanlarda, oilada, bog'chada, noan'anaviy ta'lim muassasalarida beriladi. Bolalarni maktabgacha ta'lim muassasalarida maktab ta'limiga tayyorlash ulushi Respublika bo'yicha 20% ni tashkil etadi. Bu ko'rsatkich albatta yuqori emas, lekin aynan maktabgacha ta'lim muassasalarida maktabga tayyorlangan bolalarning maktab sharoitiga moslashuvi har jihatdan yengilroq kechadi. Chunki ular maxsus dastur yordamida mutaxassislar orqali o'qishga tayyorgarlik bosqichini o'tab chiqadilar.

Tasviriy san'atda o'quvchilar uchun kerakli asosiy o'quv qurollari quyidagilar bo'ladi:

1. Qalam va rasm qog'ozlari: Qalam va rasm qog'ozlari tasviriy san'atda eng asosiy qurollardan biridir. Ular bilan rassomlar o'zlarining fikrlarini, tushunchalarini va hissiyatlarini ifodalaydilar.

2. Rangli materiallar: Rangli materiallar, masalan, suv ranglari, qog'oz ranglari, bo'yalar va pastellarga ega bo'lgan materiallar tasviriy san'atda ranglarni ifodalash uchun kerakli bo'ladi.

3. Model qog'ozlari: Model qog'ozlari rassomlar uchun shakllar yaratishda yordam beradi. Ular rassomlar uchun kerakli nisbiy proporsiyalarni saqlaydilar.

4. Pensillar va pensil: Rassomlar uchun kerakli turdagi pensillar va pensillar, tasvirlar va tushunchalarni ifodalashda yordam beradi.

5. Rassom stendlari: Rassom stendlari, rassomlarga tasvirlarini yopish, ko'rsatish va qo'llab-quvvatlash uchun kerak bo'ladi.

6. Model qo'llanma: Model qo'llanma yoki manekenyonlar, rassomlar uchun modellik qiladigan insonning yoki ob'ektning ko'rinishini yaratishda foydalaniladi.

Bu faqat ba'zi asosiy o'quv qurollari misollaridir, tasviriy san'atda foydalaniladigan boshqa o'quv qurollari ham mavjud bo'ladi, masalan, xalqaro standartlarga ega bo'lgan bo'yalar, terish materiallari va boshqalar.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Rasulova M.SH. Bolalarni maktabga tayyorlash darajasini va tayyorgarligini aniqlash mezonlari. -T., O'zPFITI, 1994.
2. Pedagogika. A.K.Minavvarov tahr. ostida. T., O'qituvchi, 1996.
3. Методика обучения изобразительной деятельности и конструированию. Учебное пособие для учащихся пед. уч-щ. под ред. Т.С.Комаровой. 3-е изд. дораб. М., Просвещение 1991.
4. 2004. Hasanov R. Maktabda tasviriy san'atni o'qitish metodikasi. T., Fan,
5. Egamov H. Boshlang'ich sinflarda badiiy qurish-yasash. Boshlang'ich sinf o'qituvchilari uchun metodik qo'llanma. T., 1995.